

EFOP-3.4.3-16-2016-00014

SZÉCHENYI 2020

Természetjog és morálfilozófia

Simon József

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFECTETÉS A JÖVŐBE

Természetjog és morálfilozófia

3.3 lecke – 10 perc

Francisco Suárez – 3: intellektualizmus és voluntarizmus között

Suárez vegyíti a két szélsőséges álláspont elemeit. A természetes törvény ugyanúgy **jelző**, mint ahogy **előíró-parancsoló** jellegű is: jelzi, hogy mi jó és rossz önmagában és parancsolva kötelezettséget hoz létre az emberben a jó megcselekvésére és a rossz elkerülésére vonatkozóan. A természetes törvény tehát Isten természetének két, egymástól elválaszthatatlan aspektusát fejezi ki: Isten értelmes ítéletét a jóra és rosszra vonatkozóan, valamint akaratát, mely előírja a helyes magatartást.

E témakör ismét felveti Isten jóra vonatkozó akaratát szükségszerűségének kérdését. Az előző leckében láttuk, hogy Isten nem lehet kötelezettség alá vetve, mert a kötelezettsége valamely felsőbbiséget követelne meg, ez azonban Istennel kapcsolatban lehetetlen. A kérdés így arra vonatkozik, hogy vajon Isten származtathat-e valamiféle kötelezettséget a jóra vonatkozó megismeréséből. Suárez itt nem foglal kifejezetten állást. Egyfelől Isten teljes mértékben **szabad** – dönthetett volna úgy is, hogy nem teremti meg a fennálló világot vagy nem a fennálló világot teremti meg. Úgy tűnik, hogy amikor Istennek választania kellett, hogy mely világot és ezzel együtt az értékek mely rendjét teremtsen meg a sok közül, akkor mintha kötelezettség alá helyezte volna magát a lehetséges értékrendek közötti választáskor. Ha ezt így gondoljuk el, akkor az emberi értelem bejelenti igényét arra, hogy a maga egészében átlássa azt az **örök törvényt**, mely Isten cselekedeteit irányítja; és ne csak e törvénynek ama leszűkítését, mely **természetes törvény**ként vonatkozik az emberre – ahogy azt Aquinói Szent Tamásnál láttuk (vö. 2.1 lecke!). Ekkor azonban nem látható be, hogy miért volna Isten mint törvényhozó az emberi moralitás egyáltalában vett alapja. Másfelől azonban a világ teremtésének eredeti állapotában Istennek talán mégsem állt szabadságában az, hogy tartózkodjon annak megtiltásától, hogy az ember belsőleg bűnös dolgot cselekedjen meg, vagy hogy ne parancsolja meg a szükségszerűen helyes cselekedeteket.

Az emberi világban teljesen másként áll a dolog. Egyfelől Suárez tisztán voluntarista: az embereket Isten akaratát kötelezi. Azért engedelmeskedünk a **természetes törvény**nek, mert **félünk Isten büntetésétől**. Egy ilyen büntetés azonban nem lehet része a természetes törvénynek, mert a természetfelettől függ, ami másfelől a hit kérdése. Ez bizonytalanná teszi a hitetlenek morális álláspontját. Másfelől közel kerül az **intellektualista** állásponthoz is: a „jó” implikálja a „kell”-et: **a természetes törvény előíró-parancsoló jellege annak demonstratív tartalmából**

következik: Suárez ezt „természetes kötelezettségnek” nevezi. Ezzel viszont az volt Suárez problémája, hogy az intellektualista pozíció azzal a következménnyel járna, hogy az embereket képessé tenné arra, hogy kötelezettséget hozzanak létre saját maguk számára – ez kiiktatná Isten szerepét a morális elméletben.

Suárez a **ius naturale** kifejezést használja, amihez mi ma mind a természetes törvény, mind a természetjog fogalmát asszociáljuk. Ő mindenesetre világos különbséget tesz jog és törvény között:

Suárez: *De legibus*, 2, 17, 2; 180:

[...] a jog általában morális képességet jelent egy bizonyos dolog megszerzésére vagy az afölött rendelkezésre vonatkozóan [...], ami az igazságosság sajátos tárgya. [...] Máskor a jog törvényt jelent, mely a helyes cselekvés szabálya és a dolgokra vonatkozó bizonyos egyenlőséget alapít meg; ez utóbbi az elve magának az első módon felfogott jogoknak is [...], mely elv maga a törvény.

Suáreznél tehát fellelhető az, amit ma szubjektív jogoknak neveznénk: olyan eszközök, melyekkel a természetes törvény által megállapított

célok realizálhatóak. A szabadság és a tulajdon, azaz önmagunk és a világ feletti rendelkezésünk képességét fogják át, mely családi és tágabb értelemben vett társadalmi képességeket a természetes törvény és a szerződés-elméleti (vagy legalábbis kvázi szerződés-elméleti) eszközök biztosítják. A személyes jogok tehát a természetes törvény által megengedett dolgok:

„a természetes törvény nem csak azt mutatja meg, hogy mi szükségszerű, hanem azt is, hogy mi megengedett”.

Vagyis: rendelkezünk szabadsággal, azonban ezt fel is adhatjuk vagy el is lehet tőlünk ezt venni, ha a természetes törvény ezt felülírja; a világ közös módon rendelkezésünkre áll, azonban fel is oszthatjuk és ki is sajátíthatjuk azt, ha a magántulajdon jobban szolgálja a közjót, és pontosan ugyanezen oknál fogva a törvényes autoritás meg is foszthat a magántulajdontól. E pozitív keretek között jelentkező jogokat mindaddig a természetes törvény biztosítja, amíg igényt nem tart intézményeink megszüntetésére.

Kérdések:

1. Mit jelent az, hogy Suárez szerint a természetes törvény jelző és előíró is egyben?

2. A természetes törvény normativitása milyen értelemben függ az isteni büntetéstől való félelemtől?
3. A természetes törvény normativitása milyen értelemben függ annak demonstratív tartalmától?

Irodalom:

Tattay Szilárd: *Ész, akarat, szabadság: Természetjog és természetes jogok a későskolasztikus gondolkodásban*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2015.

Tattay Szilárd: Suárez mint a modern racionalista természetjogtanok előfutára? *Különbség* 20 (2020) / 1, 57-84.